

Caput VI.

Si spiritu vivimus, spiritu & ambulemus. Si per spiritum vitam habemus, spiritualiter convertemur, & non carnaliter legi serviamus.

Non efficiamur inanis gloria cupidi. Inanis gloria est cupidus, qui alterius quamvis veram doctrinam evacuare conatur, ut plures videatur habere discipulos: huiusmodi tamen se alterutrum ad iracundiam provocare consueverunt: quamdiu sibi invicem invidere non desinunt. Inanis aliter gloria est: si ex his quae non praecipuntur in lege, omnes cogamus facere, quantum non facimus: & cum ipsi non poterimus, haec superflua dicamus.

Invicem provocantes, invicem invidentes. Si irridendo seductos ad iracundiam provocetis & illi vobis invideant.

Frates, & si preoccupatus fuerit homo in aliquo delicto: vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis. Hoc illis dicit, qui non fuerant persuasi: ut praeventio corrigant mansueti. Sanè in his praeventio humana fragilitas: quae leviora sunt, & ex insperato contingunt. Ceterum non est praeventio, ubi aliquid cum consilio diu meditato committitur.

Consideramus teipsum, ne & tu teneris. Quia & tu ipse homo cum sis, potes in aliquo praeventi: & ad iudicium indige, sicuti sani infirmos sustinent: & mortuos sepeliunt vivi: quia & ipsi infirmati, & mori se posse credunt.

Alter alterius onera portate, & sic adimpletis legem Christi. Lex Christi, charitas est: sicut ipse dicit: mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis: sicut & ego dilexi vos. Notandum quod gratia lex dicatur.

Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Qui se putat non posse tentari: sive qui plus de se laudanti quam suae conscientiae credit.

Opus autem suum probet unusquisque. Testimonio conscientiae.

Et sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero. In sua conscientia, & non in alterius adulacione: sive in sua iustitia, non alieno peccato. Nemo enim proficit ad alterius detrimentum: nec ex illius delicto iustior quam fuerit, apparebit.

Unusquisque enim onus suum portabit. Non enim onus eius aufert laus sedantis.

Communicet autem is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat in omnibus bonis. Sive obedientiam verbo, & actibus imitationem, sive substantiam victus.

Nolite errare, Deus non irridetur. Homo potest a serpente, Dei vindictam negante irrideri, sicut Eva. Nam Deus exhibet quod promittit: nam ut omnem eius astutiam excluderet: amplius primo peccantibus reddidit, quam promissit: & uxori Lot etiam quod non dixerat, fecit.

Qua enim seminaverit homo, haec & metet: quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui spem habet in circumcissione carnali: vel qui vitia seminat, metet pernam.

Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam.

Explicit Commentarius in Epistolam ad Galatas.

COMMENTARIUM IN EPISTOLAM AD EPHESIOS.

Caput I.

PAULUS Apostolus Jesu Christi, per voluntatem Dei. Non meis meritis.

Omnibus sanctis. Omnes sancti, fideles: non omnes fideles, sancti. Quia possunt etiam catechumeni ex eo quod Christo credunt fideles dici: non tamen sancti sunt, quia

nam. Qui in spirituali conversatione seminat, vel fide.

Bonum autem facientes non desiciamus. Sicut Ecclesiasticus ait: Non impediatis orare semper, & non vereris usque ad mortem iustificari: quoniam merces Domini manet in aeternum. Indeficientem enim iustitiam, indeficiens praemium subsequitur: quia qui perseveraverit usque in finem, salvus erit.

Tempore enim suo metemus non desicientes. Nunc tempus seminandi est, non metendi.

Ergo dum tempus habemus. Ultimam sementis hoc tempus est: festinemus ergo campos omnes serere, sed magis eos, qui sunt uberrimi, repleamus: ne incipiamus tempore messis, aliis abundantibus esurire.

Operemur bonum ad omnes: maxime autem ad domesticos fidei. Indigentibus Iudeis, & Paganis, & omnibus Christianis, bonis malisque misericordiam faciamus: nec alicui quod Dominus communiter tribuit, denegemus: maxime tamen his qui peculiarem fidei exhibent famulatum.

Videte qualibus literis scripsi vobis mea manu. Intelligite quod non timeam, qui literas manu mea nuper scripsi.

Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi: tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur. Qui Iudeis carnalibus placere desiderant, crucis Christi persecutionem sustinere timeant.

Neque enim qui circumcidiuntur, legem custodiunt. Si circumcisio legem faceret custodire, aliquid videretur habere rationis ista persuasio.

Sed volumus vos circumcidi, ut in carne vestra glorientur. Ut de carne vestra apud Iudeos laudem habeant: sive quod discipulos ad se traxerint, glorientur.

Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Non in propria iustitia, vel doctrina, sed in fide crucis: per quam mihi omnia peccata dimissa sunt: ut ego mundo morecer, & ille mihi.

In Christo enim Jesu, neque circumcisio aliquid valet, neque praepitium, sed nova creatura. Hoc tempore solum hoc prodest: si quis renatus in Christo, nova conversatione utatur, ut Propheta ait: Innovate vobis novam messem & ne seminaveritis inter spinas. Circumcidite vos Deo vestro: & circumcidite praepitium cordis vestri.

Et quicumque hanc regulam secuti fuerint, pax super illos, & misericordia. Quia in sola fide spes collocatur animarum.

Et super Israel Dei. Dei est ergo Israel: Non enim omnes qui sunt ex Israel, hi sunt Israelitae.

De cetero nemo mihi molestus sit. Ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto. Nemo me amplius interroget, quasi dubitans: quia omnem expositi veritatem. Ego enim signa & characteres, non circumcissionis, sed crucis & passionis in corpore meo circumfero.

Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro fratres. Amen. Subscriptio talis est Apostoli. Optat autem ut gratia eos Domini, non legis opera comitentur. Simul & attende: quia cum spiritu vestro dixerit, non cum carne: in cuius circumcissione gloriantur carnales: vos autem spiritualiter conversamini, ut spiritualiter circumcisi.

A Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Unum esse patrem & filium demonstrat, utique pariter operantes.

Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi. Laudat Deum, eo quod donaverit infra scripta.

Qui benedixit nos in omni benedictione spirituali. Non aliquantis, sed omnibus spiritualibus gratiae benedictionibus: ut quomodo in nobis nihil deest ex illo, ita voluntati eius nihil deest ex nobis.

In caelestibus. Non in carnali prosperitate, nec in terrena abundantia.

In Christo. In capite omnia membra benedixit. Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem: ut essemus sancti & immaculati. Quia nihil novum est ei apud quem omnia erant, antequam fierent. non ut quidam haeretici somniant, animas antea in caelo fuisse segregatas.

In conspectu eius. Non hominum, In charitate. Hoc fecit: sive immaculatos diligit Deus.

Qui praedestinavit nos in adoptionem filiorum. Hoc praedestinavit ut haberent potestatem filii Dei fieri homines, qui credere voluissent: sicut scriptum est: Loquebantur verbum cum fiducia omni volenti credere.

Per Jesum Christum in ipsum. Ut membra eius simus. Secundum propositum voluntatis suae. Non secundum merita nostra.

In laudem gloriae gratiae suae. Ut laudemus gloriam gratiae eius.

In qua gratificavit nos in dilecto filio suo. In qua gratia gratos fecit nos sibi in Christo.

In quo habemus redemptionem, per sanguinem eius in remissionem peccatorum, secundum divitias gratiae eius. Non solum redemit, sed etiam peccata remisit: sine labore nostro iustos nos fecit, secundum divitias gloriae eius.

Qua superabundavit in nobis, in omni sapientia, & prudentia: ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suae, secundum beneplacitum eius quod proposuit in eo. Plurquam abundavit: ut non solum a morte redemptis gratis peccata dimitteret, sed etiam nobis tantam sapientiam donaret, ut voluntatis eius occulta mysteria nosceremus.

In dispensatione plenitudinis temporum. In novissimis temporibus, quando jam omnis dispensatio temporum, legis & naturae Prophetarumque transacta est.

Instaurare omnia in Christo, quae in caelis, & quae in terra sunt in ipso. Multi super hac re diversa dixerunt. Nam quidam aiunt caelos, animas: terram, corpora accipienda. Alii caelos, Iudeos: qui caelestia praecpta habuerant: terram esse gentiles affirmant. Alii vero asserunt, non angelos per caelos significari: sed eorum scientiam: ex Christi enim tempore profecisse, qui tanquam ignari interrogabant: Quis est iste rex gloriae? Et docentur Dominum cum esse virtutum. Sed quoniam instaurari non dicitur nisi lapsus, melius est si eorum gaudium in salute hominum instauratum esse dicamus: quod habuerant antequam homines a iustitia penitus declinarent. In terra vero instauratum genus hominum per Christum, nullas ignorat.

In quo etiam nos sorte vocati sumus. Nos qui ex Iudeis credimus.

Praedestinati. Per fidem, sive praecogniti. Secundum propositum eius. Proposuit omnia restaurare, sed primo oves perditas domus Israel.

Qui operatur omnia. Omnium horum causa, voluntas Dei est: quam rationabilem esse non dubium est.

Secundum consilium voluntatis suae. Non secundum merita nostra.

Ut simus in laudem gloriae eius. Ut per conversationem nostram, & signa quae facimus, detur gloria Deo.

Nos qui ante speravimus in Christo. Nos Apostoli, vel Iudei, qui priores credidimus Christo, sive ex lege expectavimus.

In quo & vos cum audissetis verbum veritatis, Evangelium salutis vestrae. In quo etiam vobis gentibus annunciata est salus.

In quo & credentes. In quo Evangelio, sive Christo.

Signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostrae. Hinc cognoscimini unum esse, quia eundem spiritum accepistis: eius signa, atra sunt hereditatis futurae. Si ergo mortuos suscitare atra est, quanta erit ista possessio? Pignus vero promissis fidem operatur spiritu promissionis, qui non carni promissus est.

In redemptionem acquisitionis, in laudem gloriae ipsius. Quos redimendo suo sanguine acquisivit, ut etiam in hoc laudemus gloriam eius.

Propiterea & ego audiens fidem vestram quae est in Christo Jesu. Quam firmiter teneatis fidem Jesu.

Et dilectionem in omnes sanctos. Hoc est, fidem operibus comprobatis: & omnes bonos sine exceptione personae, vel notitiae diligitis. Cavere autem a pseudopropheta, & non omni spiritui credere: & non ante probationem nobis iudicare praecipitur.

Non ceso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis: Non ut quidam in iucunditate convivi: mihi autem nihil oratione iucundius.

Ut Deus Domini nostri Jesu Christi, Pater gloriae, det vobis spiritum sapientiae & revelationis. Notandum quia fidem & charitatem habentibus, sapientia a Domino praedicatur: noverat enim adiutricem esse virtutum.

In agnitionem eius. Quomodo optat ut agnoscat Deum, quem ulque adeo noverat: ut ei credentes, omnes propter ipsum diligenter sanctos? Sed hoc petit, ut perfectè agnoscat magnitudinem eius atque virtutem, qua potest promissa praemia, vel penas implere magnitudinem: qui cum ubique sit, nihil eum potest omnino latere: qui enim pro certo cognoverit, nullo poterit in loco peccare: nam qui humanum testimonium erubescit, multo magis divinum poterit revereri. Unde filii Eli cum sacerdotes essent, Deum necesse dicuntur: quia praesentiam & potentiam eius minime timeverunt. Et Joannes Apostolus omnem qui peccat, Deum non cognovisse confirmat.

Illuminatos oculos cordis vestri. Spiritualia promissa non nisi spiritualibus oculis pervidentur.

Ut sciatis quae sit spes vocationis eius, & quae divitiae gloriae hereditatis eius in sanctis. Si sciretis ad quantam spem vocati estis, omnem spem saeculi facile contemneretis: & si divitias hereditatis Dei videretis, omnis terrena vobis horrebit hereditas. Nemo enim regnum cum opibus suis sperans curator esse, & medicem substantiam possidere dignatur.

Et quae sit supereminens magnitudo virtutis eius in nos, qui credimus secundum operationem potentiae virtutis eius, quam operatus est in Christo Jesu, suscitans illum a mortuis. Omnis magnitudo virtutum Dei, in natura vel lege supereminet, quia praestitit Christianis, ut filio suo non parceret: ut eum caput nostrum factum, ad suam dexteram in caelestibus collocaret.

Et constituens ad dexteram suam in caelestibus. Hic dextera pro honore ponitur: ne Deus corporeus esse credatur. Nam & pater a dextris esse scribitur Christi, Dominus, inquit, a dextris tuis, confregit in die irae suae reges. Ambo ergo a dextris sunt: quia nihil est in divinitate similitudinis.

Super omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem. Quia unum est jam cum Deo assumptus homo qui suscitatus est.

Et omne nomen quod nominatur: non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro. Si quod est aliud.

Et omnia subiecit sub pedibus eius. Et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam: quae est corpus ipsius, & plenitudo eius. Ecclesia omnium plenitudo membrorum est.

Qui omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Et omnia in omnibus adimpletur. Quando omnes credent, tunc erit corpus eius effectus in omnibus membris. Totus enim in membris, non in singulis impletur: ne ulla sit diversitas meritum.

Qui nunc operatur in filiis dissidentie. Operatur suasionem, non vi: in eos qui non credunt. Illi autem qui desperant atque diffidunt de promissione Dei, dicuntur filii dissidentie sicut filii iræ, & gehennæ & mortis.

In quibus & nos omnes aliquando conversati sumus. Non solum vos gentes non credendo, sed & nos Judæi peccando.

In desideriis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis & cogitationum. Quando mens nostra rebus terrenis, & carnalibus inhærebat: non solum desiderabant, sed & faciebant quæcumque mala cogitatio suggessisset.

Et eramus natura filii iræ, sicut & ceteri. Ita nos paternæ traditionis consuetudo possederat, ut omnes ad damnationem nasci videremur.

Deus autem qui dives est in misericordia. Misericors hominibus: quia omnia diligit quæ creasti: nec enim odians aliquid constituiti.

Propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos. Nimia charitas est, rebelles servos quasi filios diligere. Unde considerandum est quantum diligit sanctos & perfectos, qui tantum dignatus est diligere peccatores.

Et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo. Sine peccato, sicut Christus, per baptismum faciendo.

Cujus gratia estis salvati. Propter usum, sive qui pro vobis gratis nullo vestro iustitiæ merito intercedente mortuus est, cum ipse reus non esset.

Et consecravit, & confedere fecit in cælestibus, in Christo Jesu. Non possumus desperare quod nostra jam possidet natura, quia ubi caput est, ibi erit & corpus: sicut ipse ait: Volo ubi ego sum, & isti sint mecum.

Ut ostenderet in saculis supervenientibus. Ante prædestinavit: quod erat his temporibus completurus.

Abundans in divitiis gratiæ suæ. Verè abundans est gratia, quæ non solum peccata donavit, sed etiam cum Christo refuscitans in dextera Dei, in cælestibus collocavit.

In bonitate super nos in Christo Jesu. Exemplo vel corpore Christi.

Gratia enim estis salvati, per fidem: & hoc non ex vobis. Non meritis prioris vitæ, sed sola fide: sed tamen non sine fide.

Dei enim donum est, non ex operibus, ut ne quis gloriatur. Quasi suis meritis aliquid in baptismo accepisset.

Ipsius enim sumus factura: creati in Christo Jesu, in operibus bonis: quæ preparavit Deus, ut in illis ambulemus. Quia nuper sumus in Christo renati, ut quæ in Evangeliiis sunt defensa.

Propter quod memores estote, quod aliquando vos qui gentes eratis in carne. Commemorat illa, ne de tanta ignobilitate qua ad summam regni perducti sunt dignitatem, sint ingrati beneficiis largitoris.

Qui dicebamini præputium ab ea qua dicitur circumcisio. Gentes, præputium: Judæi circumcisio dicebantur.

In carne manufacta. In manu humana: in carne, non in spiritu Dei aut corde.

Qui eratis illo in tempore sine Christo. Nescientes Christum, idola insensibilia colebatis.

Alienati à conversatione Israel. Qui tunc erat populus Dei.

Et hospites testamentorum. Etiam si crederatis: profelyti, hoc est, advenæ habebamini.

Promissionis spem non habentes. Quam Deus promisit Abraham, illi soli sperare videbantur.

Et sine Deo in hoc mundo. Multos enim falsos deos sequentes, unum amiserant verum.

Nunc autem in Christo Jesu, vos qui aliquando eratis longè, facti estis propè. Ita ut Judæos sequeremini, qui cum Deo erant.

In sanguine Christi. Credendo vos esse sanguine ejus & passione liberatos.

Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum. Ipse est reconciliatio utriusque populi adinvicem ad Deum.

Et medium parietem mæria. Medius paries & sepius, & mæries, onera legis erant, duos populos dividentes: & ideo ipse paries inimicitiarum nominantur.

Solvens inimicitias in carne sua. Circumcisionis & ceterorum: quæ non tam Dei voluntas, quam temporis ratio, aut populi duritia exegerat.

Legem mandatorum decretis evacuant. Per solam fidem iustificans, moralia sola decernens.

Ut duos condat in semetipso. Judæum, & gentilem in suo corpore æqualiter conjungens.

In uno novo homine faciens pacem. In unum populum Christianum ex duobus effectum.

Ut reconciliet ambos in uno corpore Deo. Quia ambo per peccatum fuerant inimici.

Per crucem interficiens inimicitias in semetipso. Per solam fidem crucis, quæ nullum deterret: non enim gravis aut difficilis est, quam habere etiam latro potuit crucifixus.

Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longè fuistis: & pacem his qui propè. Ad hoc venit, ut dissidens humanum genus in semetipso, & in Deo, ad reconciliationis gratiam revocaret.

Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad patrem. Nemo venit ad patrem, nisi per me. In uno spiritu, unum corpus, unum spiritum habet & signum pacis.

Ergo jam non estis hospites & advenæ, sed estis cives sanctorum, & domestici Dei. Jam non extranei & profelyti: nec enim separavit nos Deus à populo suo: sicut dixit Isaias: sed civis, qui sunt ejusdem originis, vel hospitii, & habitationis.

Superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu: in quo omnis ædificatio constructa. Prophetarum novi testamenti (in quibus Agabus fuit) Christus est etiam fundamentum: qui etiam lapis dicitur angularis, duos conjungens & continens parietes. Ideo autem fundamentum, & summus est: quia in ipso fundatur, & consummatur Ecclesia.

Crescit in templum sanctum in Domino. In templo sancto non possunt lapides nisi sancti poni: ad comparisonem templi Jerusalem, dixit extrui corpus Christi: id est, Ecclesiam: & multo majorem munditiam & sanctitatem habet veritas, quam imago.

In quo & vos coedificamini in tabernaculum Dei, in spiritu sancto. Ut cum Apostolis & Prophetis, sitis habitaculum Dei spirituale, non manu factum.

Caput I II.

HUJUS rei gratia. Quam superius memoravit, quod filius Dei, & gentes salvaverit, & Judæos: & utroque fecerit unum.

Ego Paulus vinculus Christi Jesu. Sive catenis, sive Christi amore ligatus: non possum meam, nisi Domini facere voluntatem. Sanè quomodo vinculum se nominat, confirmat Evangelium Christi. Otenit quanta sit spes, pro qua talia pati libenter amplectitur: cum posset apud Judæos (ut legis doctor) & magnis divitiis abundare, & summo honore gaudere.

Pro vobis gentibus. Secundum Evangelium, inimici propter vos: quia vos similes esse dicimus Judæorum.

Si tamen audistis dispensationem gratiæ Dei, qua data est mihi in vobis. Si tamen firmiter retinetis me in vobis dispensationem accepisse doctrinæ. Quis enim fidelis servus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam: ut det illis escam in tempore?

Quoniam secundum revelationem. Non secundum humanam doctrinam.

Notum factum mihi est sacramentum, sicut supra scripsi. Judæos & gentes unum esse in Christo.

In brevi: prout potestis legentes intelligere prudentiam meam. Non quantum poteram ego scribere, sed quantum vos assequi valebatis.

In ministerio Christi. Non eloquio seculari.

Quod aliis generationibus non est agnatum filiis hominum: sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus & Prophetis. Sciebant quidem Prophete priores gentes esse vocandas: non tamen sciebant, nullam inter ipsas & Judæos discretionem futuram.

In spiritu esse gentes coheredes. Per spiritum mihi revelatum, sive in spiritu illos sociatos esse, non carnis circumcissione.

Et concorporales, & participes promissionis in Chri-

sto Jesu. Id est, unius corporis: non solum coheredes, quod potuit diversi generis esse: nec solum concorporales, quia possunt ejusdem generis filii, non ejusdem in hereditate esse substantiæ.

Per Evangelium: cuius factus sum minister. Per meam prædicationem omnibus innotescet, quia hoc mihi peculiari-ter revelatum.

Secundum donum gratiæ Dei qua data est mihi. Non secundum meritum meum.

Secundum operationem virtutis ejus. Cujus virtus me confirmavit: sive ejus virtutes meum confirmant Evangelium.

Mihi enim omnium sanctorum minimo data est gratia hæc. Minimo tempore non labore. Notandum quod inter sanctos se humiliando fecerit gratum.

In gentibus evangelizare ininvestigabiles divitias Christi. Annunciare futuras hereditates, divitias promissas: quas sensus humanus apprehendere non valet, nisi per revelationem.

Et illuminare omnes, qua sit dispensatio sacramenti. Judæis & gentibus hujus sacramenti pandere rationem.

Abconditi à seculis in Deo. Hoc est, quod in primis temporibus, soli Deo confirmatum erat.

Qui omnia creavit. Et Judæos & gentes: sive omnem creaturam, ut sensus contra Marcionem proficiat, & omnes hæreticos.

Ut innotescat principibus & potestatibus in cælestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei. Ut per me his qui rebus cælestibus per omnem Ecclesiam principantur, multiformis sapientia innotescat.

Secundum præfinitionem sæculorum, quam fecit in Christo Jesu Domino nostro. Quam præfinit & hoc tempore, quando jam homines aliter salvari non poterunt, nisi Christi fide salventur.

In quo habemus fiduciam & accessum in confidentia per fidem ejus. Non per nostram iustitiam, sed per eum cujus fides peccata dimittit.

Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ est gloria vestra. Ne me audientes impunè lædi: ad Deum non pertinere putetis, in quo magis gloriari debetis: intelligentes me tanta absque certa spei fiducia sustinere non posse.

Hujus rei gratia stulto genia mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi: ex quo omnis paternitas in cælis, & in terra nominatur. Ex quo omnis paternitas nomen accepit. Sive ex quo omnis res, pater nominatur.

Ut det vobis secundum divitias gloriæ suæ virtutem corroborari per spiritum ejus. Ut vos per illuminationem scientiæ & divitiarum fructum confirmet.

In interiori homine Christum habitare per fidem in cordibus vestris. Ubi interior homo per fidem robustus est, ibi habitat Christus, non ubi exterior laginatur.

In charitate radicati & fundati. Ut in ejus amore firmiter starent, beneficiorum ejus recordatur, ut eum cognititis ejus beneficiis diligenter.

Ut possitis comprehendere. Ut ex omni parte magnitudinem scientiæ adipisci valeatis.

Cum omnibus sanctis. Quære sapientiam apud malos, & non invenies. Et alibi: In corde autem boni requiescit sapientia.

Quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum. Quidam dicunt quod latitudo, spatiosa via intelligatur: longitudo, vita eterna: altitudo, cælum, profundum, infernus: ut scilicet horum omnium notitiam habentes, noverint quid diligant, vel quid refutant.

Sere etiam superminentem scientiæ charitatem Christi. Supereminet fructus.

Ut impleamini in omnem plenitudinem Dei. Ut efficiamini pleni omnibus virtutibus.

Ei autem qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus, aut intelligimus, secundum virtutem que operatur in nobis. Frequenter majora tribuit, non solum quam petimus, sed etiam quam petere intelligimus, quæ operatur in nobis.

Ipsi gloria in Ecclesia & in Christo Jesu. Quia veniens Christus sibi met ad Dei gloriam Ecclesiam congregavit.

In omnes generationes sæculi sæculorum. Amen. Immensa beneficia, immensis laudibus celebranda, non solum de his

quæ Christi temporibus contulit, sed etiam quæ ante fecit, faciet. Amen.

Caput I V.

OB SECRETO itaque vos ego vinculus in Domino, ut dignè ambuletis vocatione qua vocati estis. Ego vos rogo, qui vestri causa sum vinculus, ut vos Dei filium agnoscentes, dignè tanto honore conversemini: quia una dignitas est qua agnoscuntur propria instituta.

Cum omni humilitate, & mansuetudine, cum patientia. Et mentis & corporis. Humilitas vera nihil sibi vendicat, mansuetus nulli nocet, patiens nulli vicem reddit injuria.

Supportantes invicem in charitate. Sufferunt & philosophi, sed non in charitate. Nos verò non ut laudari, sed ut ille quem sustinemus proficiat, diligentes sustinere debemus.

Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Per vinculum pacis in vobis unitas spiritus continetur. Multitudinis enim credentium erat cor unum, & anima una.

Unum corpus, & unus spiritus: sicut vocati estis in una spe vocationis vestre. Unus Dominus, una fides, unum baptisma. Unum consensum debet habere in uno corpore omnium compago membrorum, quæ ad unam spem sunt vocata salutis. Unde diligentius legere debent hunc locum hi qui in sæculi occupationibus ligati, putant sibi licere peccare, & aliis non licere: eum omnes in unum corpus baptizati, eundem spiritum acceperint, & in una spe vocati sint Dei. Sive sic: si unum spiritum habetis, & ex uno Patre Deo nati estis, nolite vobis de terrena nobilitate aliquid arrogare, ne vestram gloriam amittatis.

Unus Deus & pater omnium. Etiam eorum qui ex gentibus crediderunt.

Qui super omnes, & per omnia & in omnibus nobis. Super omnes virtutes, ut potens, per omnia opera sua: qui immensus omnibus Christianis, secundum quem habitare dignatur.

Unicuique autem nostrum data est gratia. Non multa sunt corpora per varietatem gratiarum, sed membra diversa.

Secundum mensuram. Non tam nostræ capacitatis, quam illius largientis.

Donationis Christi. Ad quam gratiam qui se aptaverit, ipsam consequitur: ut puta: qui studiosus legis est, sapientiam multam: oranti & jejunanti conceditur spiritus potestas.

Propter quod dicit: Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem: dedit dona hominibus. Quos diabolus captivos tenebat ad mortem, Christus captivavit ad vitam: ad caput nostrum in cælestibus collocandum.

Quod autem ascendit, quid est nisi quia & descendit. Exponit cur dicatur ascendisse quem nusquam non esse non dubium est, secundum formam scilicet servi: ad quam non localiter, sed dignanter descenderat.

Primum in inferiores partes terre. Infernum sub terra esse nemo jam ambigat.

Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos. Qui descendit cum anima in infernum, ipse cum anima & corpore ascendit in cælum.

Ut adimpleret omnia. Gloria triumphantes, sive quæ scripta sunt, sive dum jam humanitas cum divinitate unum effectum est.

Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos: quosdam autem Prophetas. Contra Arianos, ut filii & patris una sit operatio. Nam ad Corinthios Deum Patrem dicit in Ecclesia ordinasse: hic verò Christum hoc dixisse commemorat.

Alios verò Evangelistas. Omnis Apostolus, Evangelista: non omnis Evangelista, Apostolus: sicut Philippus, qui erat unus ex septem.

Alios autem pastores & doctores. Pastores verò omnes qui sunt idonei ad alios instruendos. Omnis ergo pastor, doctor: non omnis qui doctor est, & pastor.

Ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in edificationem corporis Christi. Ut perficiantur sancti, sive doctorum numerus impleatur, omnes sunt constituti ad ædificandam Ecclesiam, quæ corpus Christi est: ut omnes ad perfectionem fidei perducat.